

ČO JE *QUEER*/KVÍR TEÓRIA PRÁVA? (2. ČASŤ)

THE QUEER THEORY OF LAW – WHAT DOES IT MEAN? (2ND PART)

*Dominik Šoltys*¹

<https://doi.org/10.33542/SIC2023-2-05>

ABSTRAKT

Predložená štúdia sa zameriava na pojem, znaky, povahu, metódy a metodológiu queer teórie práva v kontexte významu špecifík pojmu queer a vo všeobecnom kontexte queer teórie. V nadväznosti na to popisuje, zdôvodňuje a analyzuje vplyv vyjadrenia prvku fluidnosti a diverzity v právnej vede. Štúdia je rozdelená do dvoch častí. Ústredným momentom predloženej druhej časti je zlučiteľnosť nonnormatívneho pôsobenia queer s právnou schopnosťou standardizovať vzory konania v právnych normách. Za týmto účelom predstavuje súčasné pokusy právnej filozofie konštruovať queer teóriu práva, a to takým spôsobom, ktorý by dokázal zahrnúť diverzitu do právneho myslenia, resp. by dokázal teoreticky reprezentovať queer identitu/identity alebo pozíciu LGBTQIA+ ľudí v oblasti práva a právnej vedy. Záver štúdie je venovaný úvahám a dôvodom, prečo je nevyhnutné v prostredí slovenskej právnej vedy hovoriť o vzniku queer teórie práva.

ABSTRACT

The study aims on the concept, signs, nature, methods, and methodology of queer legal theory in the context of specific features related to the term queer, and in the general context of queer theory. Following this, it describes, justifies, and analyzes the influence of fluidity and diversity in jurisprudence. The study has two parts. The central moment of second part is the influence of queer non-normativity vis-à-vis legal normativity. For this purpose, it presents the current attempts of legal philosophy to construct a queer theory of law, in such a way that it would be able to include diversity in legal thinking or could theoretically represent queer identity/identities or the position of LGBTQIA+ community in the field of law. The conclusion of the study is devoted to considerations and reasons why it is necessary to talk about the emergence of queer legal theory in Slovak jurisprudence.

I. ÚVOD

Konštituovanie *queer* teórie práva predstavuje výzvu pre ňu samotnú, ako aj pre právnu vedu. Tak ako každý nový prístup ku skúmaniu práva, aj ona potrebuje určitý čas na svoje konštruovanie, a teda vlastnú metodickú a metodologickú výstavbu. *Queer* teória práva je v tejto fáze od druhej polovice deväťdesiatych rokov 20. storočia. V tomto období začínajú prenikať prvé myšlienky o nonnormatívnej, fluidnej a diverzitej povahe rodov a sexualít aj do anglo-americkéj právnej vedy.

K prínosu *queer* teórie práva možno pristupovať aj inak, t. j. tematicky. Z tohto uhla pohľadu je *queer* teória práva o vplyve rôznorodosti sexualít a rodových identít na doterajší spôsob uvažovania o práve a vedecký prístup k právu. *Queer* teória práva sa preto snaží ukázať, aký význam má zahrnutie analýz sexuality do právnej vedy. Francisco Valdes ako jeden z jej popredných predstaviteľov, vymedzil účel *queer* teórie práva vytvorením rôznorodých

¹ JUDr., PhD., Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, Ústav teórie práva Gustava Radbrucha Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Faculty of Law, Slovak Republic.

vedeckých skúmaní, ktoré majú priniesť vedecké závery využiteľné v prospech odstraňovania predsudkov z práva, čím sa zabezpečí efektívnejšia a jasnejšia podoba antidiskriminačnej právnej úpravy.² V druhej časti predloženej štúdie sa budem preto snažiť ukázať, aký je súčasný stav *queer* teórie práva pri konštruovaní metodických a metodologických pozícií, ktoré zodpovedajú nonnormatívnemu, fluidnému a diverzitnému prístupu k sexualite v pomere k nastaveniu právnej vedy. Inými slovami, *queer* teória má byť o zmenenej povahe práva, ktorá zodpovedá skutočným podobám sexualít – tzn. diverzitným podobám prejavovaných a vyskytujúcich sa sexualít. Pretože podstatnú časť *queer* teórie tvorí presvedčenie, že nastavenie aktuálnej právnej vedy tomu nezodpovedá, snaží sa o vytvorenie metodických a metodologických prostriedkov, ktoré umožnia odbúravať dominanciu heteronormativity v práve. Hlavným prostriedkom pre to je prístup, ktorý označujeme ako „kvírovanie práva“ („*queering the law*“).

V druhej časti preto najskôr predstavím orientačné vymedzenia *queer* teórie práva spolu s jej povahou. Okrem toho sa zameriam aj na miesto *queer* teórie práva v prostredí aktuálnej právnej vedy a porovnávam ju s inými radikálnymi či outsiderskými prístupmi skúmania práva. Ďalej sa budem venovať metodickým a metodologickým špecifikám spojených s *queer* teóriou práva tak ako som ich predstavil v závere prvej časti tejto štúdie. Záver venujem predbežným úvahám, prečo považujem za potrebné začať s konštituovaním *queer* teórie práva v prostredí slovenskej právnej vedy.

II. ČO JE QUEER TEÓRIA PRÁVA A AKÁ JE JEJ POVAHA?

Skôr než sa začnem venovať otázkam uvedeným v názve kapitoly, je potrebné ešte spomenúť jeden problém, ktorý sa spája s *queer* teóriou práva. Otázne je, či vôbec niečo také ako *queer* teória práva existuje. Janet Halley a Andrew Parker vyjadrujú skepsu k existencii *queer* teórie v oblasti právnej vedy.³ Janet Halley si kladie otázku, prečo dokážu byť *queer* teórie také úspešné a produktívne v spoločenskovedných odboroch, zatiaľ čo právnické akademické prostredie ich akoby obchádza a vyhýba sa im.⁴ Jedným z možných vysvetlení je podľa nej aj skutočnosť, že v právnických povolaniach a právnom myslení sa v súčasnosti udržuje hyperracionálna dominancia neoliberalného či stredoľavého inštrumentalizmu a neoformalizmu. Halley ďalej pripomína, že okrem spomínaných znakov súčasného právneho myslenia v ňom takisto dominujú historické prístupy k právu, ktorým podľa nej chýba zreteľnejší teoretický základ.

Halley ale nie je jedinou autorkou, ktorá by skepticky alebo len zdržanlivo odkladala možný vznik *queer* teórie práva. Podobne Robert Leckey a Kim Brookes vyslovujú takmer totožné slová, keď tvrdia: „Posledné roky sme svedkami vytrvalej práce na vývoji práva týkajúceho sa občianskych práv a uznania požiadaviek párov rovnakého pohlavia. Všetky tieto práce sa zvyčajne netýkajú *queer* prístupov, ale liberálneho legalizmu, a to vrátane odpovedí súdov využívajúcich nástroje liberálnych práv.“⁵

Postrehy niektorých vybraných autorov, autoriek a autorstva vypovedajú nielen o problematizovaní samotnej existencie *queer* prístupov v oblasti práva, ale takisto upozorňujú na ideologický základ súčasného smerovania právnej vedy a právnej úpravy v oblasti práv párov rovnakého pohlavia. Napríklad, Queer J. Thomas si všíma absenciu *queer* prístupov tak v právnej, ako aj politickej vede. Odôvodňuje to pretrvávajúcou nechotou politických

² Pozri VALDES, F.: Afterword & Prologue: Queer Legal Theory (Queers, Sissies, Dykes, Tomboys: Deconstructing the Conflation of “Sex”, “Gender,” and “Sexual Orientation” in Euro-American Law and Society). In: California Law Review. 1995, Vol. 83, Iss. 1, s. 367.

³ Pozri bližšie HALLEY, J. – PARKER, A.: (eds.) After Sex? On Writing since Queer Theory. Durham, NC: Duke University Press, 2011. s. 3.

⁴ Pozri HALLEY, J.: Paranoia, Feminism, Law. In: ANKER, E. S. – MEYLER, B.: (eds.) New Directions in Law and Literature. New York: Oxford University Press, 2017, s. 123.

⁵ LECKEY, R. – BROOKS, K.: (eds.) Queer Theory: Law, Culture, Empire. New York: Routledge, 2010, s. 4.

a právnych systémov vykročiť z rámca stabilného definovania sexuality ako prirodzene danej. To sa následne môže prenášať aj do väčšinového nastavenia dotknutých vedných oblastí.⁶

K zdráhavému rozvoju *queer* teórie práva môže takisto prispievať aj predsudok voči zahrnutiu tém, súvisiacich so sexualitou či rôznymi podobami sexualít, do právneho diskurzu. Všimá si to aj Adam P. Romero, ktorý upozorňuje, že súčasná sexuálna politika vyjadrená v právnych poriadkoch sa stavia podozrievavo voči politickým cieľom *queer* teórie práva.⁷ V tradičnej a modernej právnej vede je centrálnym záujmom vedeckého skúmania práve právo, a tak sexualita musí byť nevyhnutne postavená na okraj. Na prvý pohľad sa môže zdať, že právna veda bola zdanlivo konštruovaná a následne prezentovaná ako asexualitná veda.⁸ Nie je to pravda. Aj právna veda svojím nastavením mohla a môže napomáhať k privilegovaniu heterosexuality.⁹ Dokazuje to Carl Stychin, keď píše o tom, že právo sa dlho podieľalo (napr. potieraním sadom-masochistických sexuálnych praktík a homosexuálnej súložie vykonávanej v súkromí, zamedzovaním gejom a lesbám, aby vstúpili do ozbrojených zborov a síl, alebo prísnu reguláciou pornografie) na „vytváraní konsolidácií a regulácií sexuality, a zvlášť, homo-hetero rozlišovania.“¹⁰ Podľa neho je sexualita sociálny konštrukt, ktorý bol utváraný aj za výrazného prispenia zo strany práva. Napriek tomu, že Carl Stychin nepotvrdzuje skutočnú existenciu *queer* teórie práva, zároveň však vyslovuje akútnu potrebu začiatku jej konštituovania.¹¹

Pri úvahách o možnej neexistencii *queer* teórie práva treba vziať na zreteľ tiež čas začiatku konštituovania a aktuálny stupeň formovania *queer* teórie práva. Bolo by zrejme náročné – alebo dokonca aj hlúpe – žiadať od akejkoľvek teórie práva alebo od akéhokoľvek prístupu v právnom myslení, aby nadobudli presnú podobu v momente svojho vzniku. Podobné je to aj s *queer* teóriou práva, ktorá sa ešte stále formuje a vyvíja.¹² To však neznamená, že by neexistovala; to však neznamená, že by sme nemohli popísať aspoň jej priebežné vývojové znaky a tendencie. V konečných dôsledkoch, súčasná *queer* teória práva je stále

⁶ Pozri bližšie THOMAS, Q. J.: Constructing Queer Theory in Political Science and Public Law: Sexual Citizenship, Outspeech and Queer Narrative. In: *New Political Science*, Vol. 39, No. 4, 2017. s. 568.

⁷ ROMERO, A. P.: Methodological Descriptions: “Feminist” and “Queer” Legal Theories. In: ALBERTSON FINEMAN, M. – JACKSON, J. E. – ROMERO, A. P.: (eds.) *Feminist and Queer Legal Theory: Intimate Encounters, Uncomfortable Conversations*. Burlington, USA – Farnham, UK : Ashgate, 2009. s. 190-191.

⁸ Kritika zdanlivej asexualitnosti právnej vedy je doménou *queer* teórie práva. Kritika takejto zdanlivej podoby práva – a tým aj zdanlivej asexuálnej/nerodovej podoby práva – sa však nezačala *queer* teóriou práva. Vo všeobecnosti platí, že tému sexuality a práva otvorili v priebehu druhej polovice 20. storočia v právnej vede radikálne feministky Andrea Dworkin a Catherine A. MacKinnon. Vo svojich myšlienkach, ako aj v aktivizme proti legálnosti pornografie, poukazovali na právom propagovanú perverznu podobu heterosexuality, zakladajúcu sa na dominantnosti muža a submisivity ženy. V právnom feminizme platí, že sa centrálnie orientuje na problém zdanlivej asexualitnosti (bezpohlavnosti) a nerodovej povahy práva – alebo lepšie povedané, zdanlivo rodovo zbaveného charakteru práva. Téma sexuality a práva sa v právnom feminizme prirodzene pridružovala k tejto téme a stala sa jeho súčasťou. Dokazujú to aj neúspešné pokusy Patricie A. Cain o zahrnutie lesbickej (a teda aj lesbicko-sexuálnej) perspektívy do feministickej právnej vedy. So špecifickjším zahrnutím témy sexuality a práva, a najmä s kritikou zdanlivej asexualitnosti práva sa stretávame aj u Ruthann Robson v rámci konštituovania lesbickej teórie práva. Robson začína hovoriť o „propagande nelesbizmu“ („*propaganda of non-lesbianism*“) v práve a prostredníctvom práva, ktorá zapríčiňuje nezahrnutie lesbickej sexuality do práva. Pozri bližšie ROBSON, R.: *Lesbian (Out)Law: Survival Under the Rule of Law*. New York : Firebrand Books, 1992. s. 57. Z úplne inej pozície predstavuje vyrovnanie sa s témou sexuality a práva jurnaturalistická škola myslenia. K tomu bližšie pozri napr. PICKETT, B. L.: *Natural Law and the Regulation of Sexuality: A Critique*. In: *Richmond Journal of Law and the Public Interest*, Vol. 8, Iss. 1, 2004. s. 39-54. Z pozície juspozitivistickej školy myslenia môže byť ako príklad pokusu o vyrovnanie sa s témou sexuality veľmi dobre známy súbor prednášok *Právo, sloboda a morálka (Law, Liberty, and Morality)* od Herberta L. A. Harta. Pozri HART, H. L. A.: *Právo, sloboda a morálka*. Bratislava: Kalligram, 2003. 112 s. ISBN 807149-596-4.

⁹ Výskumom anglického práva v obdobiach pred a po Wolfendenovej správe to robí Leslie J. Moran. Pozri MORAN, L. J.: *Homosexual(ity) of Law*. London – New York : Routledge, 1996. 248 s. ISBN 0-415-07953-5.

¹⁰ STYCHIN, C. F.: *Law’s Desire: Sexuality and the Limits of Justice*. New York, NY: Routledge, 1995, s. 7.

¹¹ Pozri bližšie tamže, s. 140.

¹² Napríklad, Adam P. Romero v tejto súvislosti dodáva, že v súčasnosti nevieme povedať, čo projekt *queer* teórie práva predstavuje a nakoľko bude úspešný v dosahovaní patričných vedeckých záverov. Pozri ROMERO, A. P.: *Methodological Descriptions: “Feminist” and “Queer” Legal Theories*, s. 192.

v kontinuálnom procese svojho vývoja a konštruovania. To znamená, že stále hľadá svoju podobu, resp. snaží sa prejavíť teoretickú povahu všeobecnej *queer* teórie v možnostiach, ktoré poskytuje právna veda. Z týchto dôvodov nemožno konštatovať jej konečnú, hotovú a ucelenú podobu. Koniec-koncov, dosiahnuť takýto stupeň podoby možno nie je ani súčasťou samotného zámeru *queer* teórie práva.

Nie každý z autorov, autoriek a autorstva *queer* teórie práva zostáva pri pesimizme o jej aktuálnej neexistencii. Napriek uvedenej rezervovanosti, ktorá by optimisticky ohlasovala vznik *queer* teórie práva, máme tu aj skupiny iných autorov, autoriek a autorstva, ktorí/-é predstavujú jej predbežný orientačný rámec. Ten predznamenáva, čo *queer* teória práva reprezentuje, prípadne k čomu má smerovať je výstavba v blízkej budúcnosti. Patrí k nim aj Frank Valdes. Ten predstavil osem politicko-právnych požiadaviek, ktoré majú orientačne vplývať na konštituovanie každej teórie práva, ktorá sa označuje prívlastkom *queer*. Medzi nimi uvádza nasledujúce:¹³

- bojovať proti heteropatriarchálnym stereotypom týkajúcich sa sexuality a rodu;
- vytvoriť interdisciplinárne poznávanie práva, ktoré spojí spoločenské vedy s právnou vedou;
- využívať silu príbehov, ktoré predstavujú zložitú a rozmanitú *queer* životnosť;
- podporovať konštruktivistické a anti-esencialistické pozície, ktoré si všímajú ideologické a kultúrne aspekty právneho diskurzu a právnych pravidiel a princípov;
- ukázať, že sexualita je („len“) právnym a sociálnym konštruktom;
- obhajovať erotické túžby a telesné pôžitky ako základnú súčasť našich citových vzťahov;
- spochybňovať umelé rozdelenie medzi verejnou a súkromnou sférou nadvlády, a rovnako aj spochybňovať tvrdenia o sexualite ako o súčasťi privátnej sféry, pretože to vedie k umlčavaniu LGBTQIA+ komunity, prípadne ju robí neviditeľnou a núti ju podriaďovať sa oficiálnej politike;
- podporovať situačnosť, vzťahovú väzbu a intersekcijnú analýzu viacerých úrovní diskriminácie a útlaku.

Politicko-právny charakter týchto požiadaviek nie je pre *queer* teóriu práva problém. Autori, autorky a autorstvo *queer* teórie práva uznávajú, že právne vyjadrenie *queer* sa nevyhnutne musí opierať o kritickú reflexiu sociálne a inštitucionálne situovaných praktík. Takáto kritika nie je len intelektuálnou kritikou, ale takisto kritikou politickou. Kritická analýza práva je súčasťou širšej kritiky prijatej politickej praxe, ktorú pomáhajú utvárať doterajšia právna teória a prax. Kendall Thomas pritom poukazuje na to, že *queer* prístupy skúmania práva odmietajú tradičné odlišenie medzi teóriou a praxou, a to z dôvodu, že poukazujú na uplatňovanie súčasného poznania o práve v právnej praxi.¹⁴ *Queer* prístupy k právu si tým uvedomujú situačnosť, ktorá spočíva vo vplyve politiky a práva (teda poznatkov, ktoré ich tvoria) na sexualitu, pohlavia, rody a identitu.¹⁵

Queer teórie práva nemožno aspoň orientačne vymedziť bez toho, aby sme nevymedzili okruh problémov, ktoré tvoria ich centrum. Kendall Thomas v nadväznosti na uvedené tvrdí, že *queer* prístupy k právu sa zo svojej povahy lokalizujú do tých oblastí práva, ktoré sa týkajú rodových otázok a sexuality. V nadväznosti na to je ich ambíciou – podobne ako ambíciou ostatných kritických analýz práva – radikálne prehodnotiť doterajšiu právnu teóriu a prax.¹⁶ Podľa Thomasa je však nevyhnutné, aby sa *queer* teória prioritne zameriavala na súčasnú teóriu právnej praxe: „[D]efiničným znakom *queer* prístupov k právu je zameranie sa na [praktické]

¹³ VALDES, F.: Afterword & Prologue: Queer Legal Theory (Queers, Sissies, Dykes, Tomboys: Deconstructing the Conflation of “Sex”, “Gender,” and “Sexual Orientation” in Euro-American Law and Society, s. 365-372.

¹⁴ THOMAS, K.: Practicing Queer Legal Theory Critically. In: Critical Analysis of Law, 2019, Vol. 6, Iss. 1, 1999. s. 14.

¹⁵ Tamže, s. 9.

¹⁶ Tamže.

vykonávanie právnej teórie, alebo lepšie povedané, zohľadnenie poznania, že vykonávanie právnej teórie je druhom právnej praxe, a nie iba druhoradou teóriou o právnej praxi.¹⁷ Pritom *queer* teória práva je o „aktívnom prístupe k trvalému vedomiu právneho teoretizovania o pohlaví, rode a sexualite“, ktorá nemá mať len akademický charakter, ale má sa zberať aj praktickou stránkou oblasti práva.¹⁸ V tomto zmysle sa prejavuje politicko-aktivistická stránka *queer* teórie práva. Aj Martha Albertson Fineman pri porovnávaní politického dosahu a inkluzivity *queer* teória práva s právnym feminizmom vychádza z toho, že *queer* teória práva predstavuje politickú aplikáciu teoretického poznania o vplyve fluidnosti sexuality na právnu oblasť.¹⁹

Rámec skúmaní *queer* teórie práva možno vymedziť aj s ohľadom na *queer* identitu/identity, ktorú/ktoré teoreticky a prakticky reprezentuje. *Queer* teória je teda o všetkých osobách, ktorých identita a sexualita sa nachádzajú mimo všeobecne prijatého právneho rámca. V tejto súvislosti hovoria Victoria Ortiz a Jennifer Elrod o *queer* ľuďoch ako o osobách, ktorých sexualita je postavená mimo zákona. Používajú pritom anglický ekvivalent „*sexual outlaws*“. Poukazujú na to, že *queer* teória práva sa tematicky neohraničuje len témou sexuálnej orientácie, ale ide nad rámec implikácií z nej plynúcich.²⁰ Jednoducho, otázky sexuálnej orientácie sa nerámcujú len sexualitou samotnou, ale majú omnoho viac konotácií a dopadov. *Queer* teórie práva sa snažia týmto spôsobom kritickou analýzou práva poukázať na okruhy problémov, ktoré doteraz nerozvinuli ostatné radikálne či outsiderské prístupy k právu.

Podobne Valdes apeluje na to, že *queer* teórie práva – rovnako ako *queer* teórie vo všeobecnosti – zďaleka prekračujú rámec sexuálnej orientácie. Podľa neho je najlepším dôkazom tohto trendu zahrnutie otázok pohlavia a rodu do ich rámca: „Samozrejme, sexuálne menšiny (a ženy) sú primárne určenými cieľmi konfliktnej heteropatriarchálnej ideológie, pretože sme boli skonštruovaní ako rodovo 'iní'. Avšak, ako už bolo uvedené, potreba zjednocovania reguluje a zasahuje každého“, dodáva v tejto súvislosti Valdes.²¹

U Valdesa sa stretávame aj s vymedzením *queer* prístupov k právu, ktoré ich vykresľujú ako ideologickú protiváhu väčšinového kultúrneho pozadia spoločnosti. Podľa neho je teda hlavným ideologickým cieľom *queer* teórie práva spoluutvárať právnu kultúru, ktorá prispeje k obmedzeniu a následnému reformovaniu dominantnosti eurocentrického heteropatriarchátu.²² Takáto pozícia privádza Valdesa k tomu, že *queer* teoretické prístupy pre oblasť práva sú vo vzájomnej súvislosti s ostatnými radikálnymi alebo outsiderskými teóriami práva.²³ V tom sa odzrkadľuje intersekcionalita ako aj anti-subordinačný charakter a podiel každej *queer* teórie práva.²⁴ Valdes preto poukazuje na skutočnosť, že k používaniu pojmu *queer* by sa nemalo pristupovať ako k samozrejmosti, ktorá slúži na pozitívne vymedzenie okruhu osôb, do ktorého patria lesby, geovia, prípadne ďalšie osoby nachádzajúce sa v zaužívanej kategórii sexuálnej menšiny. Namiesto toho sa má tento pojem používať na určenie Inakosti (*Otherness*), t. j. tento pojem je tu pre každého kto je Iný (*Other*). Slovom,

¹⁷ Tamže.

¹⁸ Tamže.

¹⁹ Pozri FINEMAN, M. A.: Introduction: Feminist and Queer Legal Theory [online]. Public Law & Legal Theory Research Paper Series Research Paper No. 09-76, 2009, s. 6 [cit. 2022-12-01]. Dostupné na: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1516647/.

²⁰ ELROD, J. – ORTIZ, V.: Construction Project: Color Me Queer + Color Me Family = Camilo's Story. In: HARRIS, A. P. – MCCRYSTAL CULP, J. – VALDES, F.: (eds.) Crossroads, Directions, and A New Critical Race Theory. Philadelphia : Temple University Press, 2002. s. 267.

²¹ VALDES, F.: Afterword & Prologue: Queer Legal Theory (Queers, Sissies, Dykes, Tomboys: Deconstructing the Conflation of “Sex”, “Gender,” and “Sexual Orientation” in Euro-American Law and Society), s. 356.

²² Pozri bližšie tamže, s. 356 a 362-364.

²³ Pozri bližšie s. 362 a 377.

²⁴ Pozri viac VALDES, F.: Queering Sexual Orientation: A Call for Theory and Praxis. In: ALBERTSON FINEMAN, M. – JACKSON, J. E. – ROMERO, A. P.: (eds.) Feminist and Queer Legal Theory: Intimate Encounters, Uncomfortable Conversations. Burlington, USA – Farnham, UK: Ashgate, 2009. s. 93 a nasl.

pod pojmom *queer* možno podľa Francisca Valdesa rozumieť všetkých outsiderov, prejavujúcich sa svojou inakosťou.²⁵

Brenda Cossman v súvislosti s nejasnosťami okolo vlastnej podoby *queer* teórie práva zasa pripúšťa, že tak ako neexistuje v súčasnosti čistá a jednotná všeobecná podoba *queer* teórie, neexistuje ani čistá a jednotná podoba *queer* teórie práva. Zároveň však každý z *queer* prístupov k právu chápe ako silne antiidentitný prístup ku skúmaniu sexuality a túžby. Takýto teoretický pohľad pristupuje k normatívnym a nenormatívnym sexualitám ako sociálne konštruovaným a fluidným, a teda premenlivým, resp. utvárateľným. Opodstatnením miesta *queer* teórie práva v právnej vede je opodstatnením neustáleho formovania. Preto aj „*queer* teória práva nemusí byť o ničom právne určitom.“²⁶ Práve naopak, *queer* teória práva odmieta rigidnú teóriu práva „o niečom“. Právne myslenie sa tak stáva otvorené neznámym veciam. Popritom sa *queer* teória práva snaží odhaliť spôsoby, ktorými heteronormativita prenikla do práva, a tiež akým spôsobom vytvára a ovplyvňuje právne subjekty.²⁷ V tomto duchu môže každý *queer* prístup k právu znamenať množstvo vecí, ktoré sa nemusia viazať iba na sexualitu a rod. Spájať ich bude spoločné, i keď rôznorodé právne vyjadrenie tzv. „*queer* senzibilití“ („*queer sensibilities*“).²⁸

Uvedené orientačné vymedzenia *queer* teórie práva naznačovali všeobecné okruhy jej tematického zamerania, otázku *queer* identity/identít ako zdroja *queer* uvažovania o práve, ako aj jej ideologicko-kritické nastavenie. Možno sa však takisto stretnúť aj s ďalším prístupom pri vymedzení *queer* teórie práva. Napríklad, Daniel J. García López opiera orientačné vymedzenie *queer* teórie o jej antinormatívny potenciál. Podľa neho platí, že jej hlavným zámerom je spochybníť právnu normu, ktorá stojí v centre uvažovania o práve.²⁹ *Queer* teória práva predstavuje koniec doterajšieho uvažovania o práve, zakladajúceho sa na inherentnom prvku stability noriem. *Queer* skúmanie práva umožňuje poznať normy a ich hodnotový obsah ako niečo, čo je vždy relatívne, a nie ako niečo, čo by malo byť považované za prirodzene dané.³⁰ Lópezov dôraz na fluidnosť *queer* v kontrapozícii ku klasickému predpokladu stability noriem môže pôsobiť z pohľadu modernej právnej vedy máťuco. Slovom, zámer *queer* teórie je v právnej vede nerealizovateľný, pretože predstavuje hrozbu pre fungovanie práva vôbec. Romero si takisto všíma tento problém, keď hovorí: „Koncept *queer* teórie práva je paradoxom, ktorý vyplýva zo vzťahu medzi ‚*queer*‘ a ‚právnym‘. *Queer* je relatívnym pojmom – jednou jeho stránkou je vzťah k niečomu inému, obvykle k niečomu dominantnému. Vo svojej súčasnej chápanej podobe má ‚*queer*‘ tendenciu spájať sa s hrdým odporom (a narúšaním) sexuálnych, rodových, intímnych a im príbuzných noriem. [...] Zatiaľ čo právo a právny štát, obzvlášť ako formálne záležitosti, vyjadrujú dominantné spoločenské hodnoty, dokonca aj keď občas nedbalo a nekonzistentne. Právo sa snaží aproximovať, implementovať a posilňovať dominantné spoločenské normy, pravidlá, ideológie a aspirácie. Ako by ‚právo‘ mohol byť ‚*queer*‘, je teda záhadou.“³¹ Tento Romerov postreh nás vracia k nevyhnutnosti zahrnutia permanentnej opozičnosti vlastnej *queer* teórii aj do *queer* prístupov skúmania práva.

Zhrnutím tak možno dodať, že pod súhrnným označením *queer* teórie práva sa skrývajú rôznorodé kritické teoretické prístupy skúmania práva, ktorých spája zahrnutie témy sexuality do oblasti práva a teoretický prístup k sexualite ako fluidnej kategórii. K ústrednej téme

²⁵ Pozri VALDES, F.: Afterword & Prologue: Queer Legal Theory (Queers, Sissies, Dykes, Tomboys: Deconstructing the Conflation of “Sex”, “Gender,” and “Sexual Orientation” in Euro-American Law and Society), s. 347.

²⁶ COSSMAN, B.: Queering Queer Legal Studies: An Unreconstructed Ode to Eve Sedgwick (and Others). In: Critical Analysis of Law, Vol. 6, No. 1, 2019. s. 37.

²⁷ Tamže, s. 38.

²⁸ Tamže, s. 37.

²⁹ Pozri bližšie GARCÍA LÓPEZ, D. J.: ¿Teoría jurídica queer? Materiales para una lectura queer del derecho. In: Anuario de Filosofía del Derecho, Vol. 32, 2016. s. 325.

³⁰ Tamže, s. 346.

³¹ ROMERO, A. P.: Methodological Descriptions: “Feminist” and “Queer” Legal Theories, s. 191.

sexuality sa takisto pridávajú kontexty okolo otázok identity, rodu či prístupu k fyziologicko-sexuálnym znakom tela. Navyše, spoločným účelom *queer* prístupov k právu je pôsobiť nielen teoreticky, ale súčasne aj politicky smerom k pluralistickému chápaniu sexuálnych minorít a rodových identít.³² Efektom *queer* teórií práva je oslobodenie práva a oslobodenie sa prostredníctvom práva spod hierarchie predom daných sexualít a rodov. Týmto zámerom sa *queer* teória snaží o inkluzivitu a tým aj o dosahovanie diverzity. Tento oslobodzujúci efekt vychádza z rozhodnutia po zahrnutí telesnosti do právnej vedy. Takéto orientačné vymedzenie *queer* teórie práva predpokladá jej chápanie v užšom zmysle.

Otázne je, či práve takéto vymedzenie *queer* teórie práva ju nevzdľahuje od pôvodného účelu *queer* teórie práva ako vedy „o ničom určitom“. Dôvodom je najmä rámcovanie *queer* teórie práva kontextami súvisiacimi so sexualitou, rodom a prístupmi k fyziologicko-sexuálnym znakom. *Queer* teória by v tomto prípade zostávala iba partikulárnou časťou právnej vedy, ktorá sa obmedzuje na presne vyhradené okruhy. Kvírovať právo by nebolo možné v jeho celku, ale len obmedzene – najmä v kontextoch sexuality, rodu, pohlavia a identity.

Do úvahy preto prichádza orientačné vymedzenie *queer* teórie práva v širšom slova zmysle. V nadväznosti na to Romero upozorňuje na limity takéhoto partikulárne určeného, t. j. užšieho chápania *queer* teórie práva. Kriticky ho spája s Valdesovými myšlienkami. Odmietá ho a namiesto toho zdôrazňuje, že *queer* teória práva sa zakladá na metóde umiestnenej pozíčne *vis-à-vis* normativite. Ako sám dodáva: „Metóda *queer* právnej teórie teda zahŕňa opozičné alebo nenormatívne skúmanie práva a právnych záležitostí.“³³

Za doplnenie takisto stojí skutočnosť, že koniec-koncov prostredníctvom *queer* teórie nemusia byť témy sexuality, rodu, pohlavia a identity také samozrejmé ako sa môže na prvý pohľad zdať. Halley svojim chápaním *queer* projektu (*queer project*) apeluje na to, že ide o „taký [projekt], ktorý zdôrazňuje fiktívny status pohlavia, rodu, a sexuálnej identity, a tým skôr potvrdzuje, než by sa desil, ‚temnej stránky‘ sexuality atď.“³⁴ V tomto ohľade treba mať pri snahách o orientačné vymedzenia *queer* teórie práva na pamäti aj rolu skepticizmu a relativizmu, z ktorých povstáva všetko to, čo sa má označovať pojmom *queer*. Potom tu platí, že naďalej môžeme poznať a „len“ orientačne vymedzovať okruhy *queer* teórie práva. A teda, aj naďalej zachovať možnú povahu *queer* prístupov k právu ako fluidnú podobu aktuálnych reprezentácií vedy, ktorá v skutočnosti nie je „o ničom právne určitom“.

III. KAM MOŽNO ZARADIŤ *QUEER* TEÓRIU/TEÓRIE PRÁVA V PRÁVNEJ VEDE?

Queer teória práva nebola od svojho vzniku súčasťou mainstreamového prúdu právnej filozofie, ktorej vývoj a podobu poznamenali: dominancia liberálnej (aj hodnotovej) ideológie; exkluzívny liberálny diskurz s dôrazom na objektivitu, systematizáciu myslenia s logickou nadväznosťou prvkov a racionálnou argumentáciou, opierajúce sa o ustálené pojmoslovie; a taktiež modernistické myslenie s nárokom na objektívnu platnosť a aplikačnú univerzálnosť. *Queer* teórie práva nadväzujú v právnej vede na myšlienkový odkaz kritických právnych štúdií a ďalšieho postmoderného smerovania právnej vedy. V tomto ohľade je ich charakter, miesto a vývoj v právnej vede veľmi podobné právnemu feminizmu, lesbickej teórii práva, kritickej rasovej teórii a/alebo *LatCrit* teóriám práva. Z tohto dôvodu možno *queer* prístupy k právu vnímať ako súčasť množiny tzv. radikálnych teórií práva (*radical jurisprudence*) alebo tiež ako súčasť množiny outsiderskej právnej vedy (*outsider jurisprudence*).³⁵

³² VALDES, F.: *Queering Sexual Orientation: A Call for Theory and Praxis*, s. 94.

³³ Pozri ROMERO, A. P.: *Methodological Descriptions: “Feminist” and “Queer” Legal Theories*, s. 193.

³⁴ HALLEY, J.: *Sexuality Harassment*. In: BROWN, W. – HALLEY, J.: (eds.) *Left Legalism/Left Critique*. Durham – London: Duke University Press, 2002. s. 82.

³⁵ *Queer* teórie práva dáva do súvislosti s radikálnymi a outsiderskými prístupmi v právnej vede Francisco Valdes. S odkazom radikálnych a outsiderských prístupov k právu spája *queer* teóriu práva aj Kendall Thomas. Porovnaj VALDES, F.:

S radikálnou teóriou práva ich spája snaha o reštrukturalizáciu doterajšej dominantnej podoby spoločnosti a politik, ktoré ju utvárajú. Prijímajú tézu radikálnych teórií o determinácii práva politikou, ktorej pôvod sa v súčasnom právnom myslení odvodzuje od kritických právnych štúdií.³⁶ Tak ako všetky vyššie uvedené prístupy k právu, aj *queer* teórie práva rozvíjajú prvky, ktorými obohatili právnu vedu radikálne teórie práva. Medzi tieto prvky patria: prvok integrálneho začlenenia kritiky práva do právnej vedy, prvok dôrazu na nezhodu ako inherentného faktora právnej vedy a prvok perpetuálneho spochybňovania všeobecne prijatého vedeckého poznania o práve.³⁷

Queer teórie práva spája s outsiderskou právnu vedou najmä: na jednej strane, jej počiatočné okrajové postavenie voči mainstreamovej podobe právnej vedy, poznačenej dlhodobou dominanciou liberálneho legalizmu; a na strane druhej, metodická a metodologická podobnosť s inými outsiderskými prístupmi. Súčasná fragmentovaná podoba právnej vedy však už prijala do svojho rámca právny feminizmus, lesbickú teóriu práva, kritickú rasovú teóriu a *LatCrit* teórie práva. Všeobecne uznala všetky prístupy ako metodicky a metodologicky opodstatnené vedecké prístupy k právu. Vedecké práce autoriek a autorov z radov právneho feminizmu, lesbickej teórie práva, kritickej rasovej teórie a *LatCrit* teórie práva zažívajú nebyvalú vlnu záujmu, a ich myšlienky a závery sú citované či diskutované. Podobný záujem vyvolali aj *queer* teórie práva. Tento trend nie je prekvapivým a akoby reagoval na vývoj kultúrneho vedomia spoločnosti. To znamená, že témy boja proti následkom patriarchy, heterosexizmu, rasizmu, etnocentrizmu či heteronormativity – ako aj potreba sa s nimi náležite systémovo vyrovnáť – sa už dnes stali bytostnou súčasťou väčšinového nastavenia spoločnosti. Podobne ako u iných outsiderských prístupov, aj pri *queer* teóriách práva sa objavuje oprávnená námietka, podľa ktorej už nie je dôvod pokračovať v takomto označení, pretože pôsobí neaktuálne a máťuco.

Avšak jeden dôvod pokračovať v používaní by tu stále bol... Všetky outsiderské prístupy skúmania práva začínali ako vedecká reflexia pozície diskriminovaných, marginalizovaných, ignorovaných a utláčaných pre oblasť práva. To znamená, že outsiderské prístupy skúmania práva vytvárajú špecifickú podobu právnej vedy, ktorú tvoria skúsenosti obetí triedneho, rasového, rodového, sexuálneho alebo iného útlaku. Tie vyplývajú z ich konfrontácie s právnym poriadkom v inak demokratických a právnych štátoch. Outsiderská právna veda tým predstavuje metodické a metodologické konštruovanie „príbehov zdola“.³⁸ *Queer* teórie do tohto rámca zapadajú, pretože svoju pozornosť sústreďujú na diskrimináciu, marginalizáciu, ignoranciu a útlak neheterosexuálnych a rodovo nebinárnych identít v práve a prostredníctvom práva. V tomto duchu sú *queer* právne teórie spolu s ostatnými outsiderskými prístupmi volaním po formovaní antisubordinačnej teórii práva, ktorej cieľom je odstrániť pretrvávajúci

Afterword & Prologue: Queer Legal Theory (Queers, Sissies, Dykes, Tomboys: Deconstructing the Conflation of “Sex”, “Gender,” and “Sexual Orientation” in Euro-American Law and Society), s. 362 a 377; VALDES, F.: Queering Sexual Orientation: A Call for Theory and Praxis, s. 93 a nasl. a takisto THOMAS, K.: Practicing Queer Legal Theory Critically, s. 22.

³⁶ Pozri bližšie ŠOLTYS, D.: Súčasná podoba právnej filozofie. Súčasná podoba právnej filozofie: postmoderna, právo a literatúra, právo a ekonómia, kritika liberálneho legalizmu, patriarchy, rasizmu a heterosexizmu v práve. Vysokoškolská učebnica. Praha: Leges, 2022. s. 139-140.

³⁷ Edward L. Rubin tvrdí, že do momentu sformovania radikálnych teórií práva panovala naprieč právnu vedou všeobecná zhoda v zásadných kritériách právnej vedy. Medzi tieto kritériá patrili najmä jasnosť, presvedčivosť, význam a použiteľnosť. Príchodom radikálnych prístupov skúmania práva sa objavil zostrený dôraz na kritiku, ktorá do vtedajšej diskusie právnej vedy priniesla význam nezhody a účelové spochybňovanie všeobecne prijímaného vedeckého poznania o práve. Pozri RUBIN, E. L.: On Beyond Truth: A Theory for Evaluating Legal Scholarship. In: California Law Review, Vol. 80, No. 4, 1992. s. 962, 946 a takisto COOMBS, M.: Outsider Scholarship: The Law Review Stories. In: University of Colorado Law Review, Vol. 63, No. 3, 1992. s. 703 a nasl.

³⁸ Pozri bližšie MATSUDA, M. J.: Public Response to Racist Speech: Considering the Victim’s Story. In: Michigan Law Review, Vol. 87, No. 8, 1989. s. 2323.

útlak voči určeným minoritám v práve, ako aj prostredníctvom práva.³⁹ Napríklad, Valdes pritom zdôrazňuje pôvodné opodstatnenie vzniku a vlastného zamerania *queer* teórie práva, ktorým je „zabrániť opakovanému utláčateľským aspektom minulosti a prítomnosti, ktoré sa snažia [každý *queer* prístup k právu] diskreditovať a vytlačiť svojou kritikou.“⁴⁰ Účelom *queer* teórie práva je tak prispievať v právnej vede k zvyšovaniu inkluzivity a rovnostárstva.

Avšak možno pokojne zhrnúť dodať, že *queer* teórie práva ako outsiderský prístup ku skúmaniu práva je ukážkou progresívneho a kritického právneho myslenia.⁴¹ Aj preto je v súčasnosti najvhodnejšie zaradiť *queer* teórie práva medzi *OutCrit* prístupy k právu, t. j. prístupy, ktoré vznikli a formujú sa okolo kritiky voči súčasne dominantnému konceptu práva. Navyše, *OutCrit* prístupy k právu vyjadrujú uvedomelú snahu po koalíčnom spojení feministických, rasových, etnických (najmä latinských, ale aj tých ostatných), sexuálnych a *queer* prístupov k právu za účelom zosúladenia vzájomných právnych stratégií a proaktívneho prepojenia právnych analýz pri dosahovaní sociálnej spravodlivosti v prekrývajúcich sa oblastiach.⁴²

Rovnako ako ostatné outsiderské prístupy aj *queer* teórie práva sa opierajú o konkrétny koncept identity. Samozrejme, jednotlivé outsiderské prístupy vychádzajú z odlišných podôb identity – a to aj napriek tomu, že ich spoločne akceptovaná požiadavka intersekcionality privádza⁴³ k vzájomným presahom medzi reprezentovanými konceptami identít. Potiaľto sú *queer* teórie práva veľmi podobné zvyšku outsiderských prístupov. Lenže rozdiel spočíva v teoretickom nastavení identity, ktoré reprezentujú *queer* teórie práva. Niekedy sa o *queer* vedeckých prístupoch tvrdí, že sú antiidentitnými prístupmi.⁴⁴ Je to sčasti pravda, ale neplatí to absolútne tak, aby *queer* teórie odmietali koncept identity v jeho celku. *Queer* teórie nepopierajú koncept identity. Len ho inak nastavujú než zvyšok outsiderských prístupov k právu, tzn. odmietajú chápanie identít ako výhradne stabilných. Namiesto toho, *queer* teórie práva uvažujú o identite ako o nestálej, a preto permanentne premenlivej kategórii.⁴⁵

IV. METÓDY *QUEER* TEÓRIE/TEÓRIÍ PRÁVA, ALEBO ČO JE *QUEER* ČÍTANIE PRÁVA A PREČO JE DÔLEŽITÉ?

Účelom metód *queer* teórie práva je kvírovať právo. Takéto stanovenie a uplatnenie účelu *queer* metód sa v právnej vede zakladá na predpoklade adekvátnej ochrany diverzity (napr. sexuálnych a milostných) spoločenských vzťahov. Týmto spôsobom smerujú k odstráneniu podoby práva a uplatňovaniu právneho myslenia, ktoré sa zakladajú na ontologicky nesprávnych a škodlivých predpokladoch, akými sú napr. postoje o stabilnej povahe sexuality, faktory podmieňujúce binárne vymedzovanie rodov, alebo názory, že oblasť sexuálnych vzťahov je výhradnou súčasťou súkromného života jednotlivcov.⁴⁶

³⁹ VALDES, F.: Queer Margins, Queer Ethics: A Call to Account for Race and Ethnicity in the Law, Theory, and Politics of “Sexual Orientation”. In: Hastings Law Journal, Vol. 48, Iss. 6, 1997. s. 1312.

⁴⁰ VALDES, F.: Afterword & Prologue: Queer Legal Theory (Queers, Sissies, Dykes, Tomboys: Deconstructing the Conflation of “Sex”, “Gender,” and “Sexual Orientation” in Euro-American Law and Society), s. 349.

⁴¹ Pozri VALDES, F.: Queer Margins, Queer Ethics: A Call to Account for Race and Ethnicity in the Law, Theory, and Politics of “Sexual Orientation”, s. 1298, 1312, 1318 atď.

⁴² Pozri bližšie VALDES, F.: Outsider Scholars, Legal Theory & Outcrit Perspectivity: Postsubordination Vision as Jurisprudential Method. In: The DePaul Law Review: Symposium - Bridging Divides: A Challenge to Unify Anti-Subordination Theories, Vol. 49, Iss. 3, 2000. s. 833.

⁴³ K možnostiam intersekcionality v *queer* teórii pozri napr. DUONG, K. What Does Queer Theory Teach Us about Intersectionality? In Politics & Gender, Vol. 8, Iss. 3, 2012. s. 370-386.

⁴⁴ GAUNTLETT, D.: Media, Gender and Identity: An Introduction. 2nd edition. London, UK – New York, USA: Routledge, 2008. s. 147.

⁴⁵ KEPROS, L. R.: Queer Theory: Weed or Seed in the Garden of Legal Theory? In Law & Sexuality, Vol. 9, 1999-2000. s. 302.

⁴⁶ GERBER, P.: (ed.) Worldwide Perspectives on Lesbians, Gays, and Bisexuals: 3 Volumes. ABC-CLIO, 2021. s. 79 (3th Vol.).

Metódy *queer* teórie práva možno všeobecne charakterizovať aj širšie. V tomto zmysle predstavuje uplatnenie *queer* teórie práva metodický a metodologický únik – prejavovaný ako kritika a následné odmietnutie – zo súčasného metodického a metodologického rámca tradičnej právnej vedy. *Queer* metódy a metodológia skúmania práva sú tak podnetom pre rozvoj a uplatnenie novej epistemológie v právnej vede.⁴⁷

Z uvedeného plynie, že *queer* teória práva vytvára a uplatňuje metodické a metodologické nástroje za účelom (kritickej) analýzy práva. V tomto zmysle môžu byť predmetmi jej kritiky zákonné úpravy daného štátu, právnoaplikačná prax vnútroštátnych súdov, medzinárodné právo⁴⁸, ako aj stav a úroveň doterajších poznatkov právnej vedy. Všetky takéto metodické a metodologické nástroje *queer* prístupov k právu sú konkrétnymi prejavmi a výsledkami uplatnenia procesu *queer* uvažovania (*queer thinking*, event. *thinking queer*) o práve. Vo všeobecnosti predstavuje *queer* uvažovanie myšlienkový proces, ktorý sa snaží analyzovať skutočnosti so zreteľom na význam rodových a sexuálnych identít, ktoré kladú dôraz na diverzitu.⁴⁹ Ak to vzťahujeme na oblasť práva, potom platí, že *queer* uvažovanie o práve bude kritickou analýzou právneho materiálu a právneho poznania cez prizmu fluidnosti rodových a sexuálnych identít, resp. cez prizmu diverzity vo všeobecnosti.

Tieto nástroje môžu mať rôzne pomenovanie. Už predtým som spomenul Brendu Cossman, ktorá tvrdí, že spoločným metodickým menovateľom každého *queer* skúmania práva budú rôznorodé vyjadrenia tzv. „*queer* senzibilit“⁵⁰, alebo s dôrazom na právo hovorí aj o „*queer* právnych senzibilitách“ („*queer legal sensibilities*“).⁵⁰ Okrem toho hovorí aj o metodickej realizácii *queer* prístupov k právu prostredníctvom „*queer* právneho komentáru“ („*queer legal comentary*“).⁵¹ Bez ohľadu na možný rozdiel medzi nimi, je ich spoločným menovateľom snaha „identifikovať a narušiť príbehy, diskurzy, inštitúcie a identity štruktúrované okolo sexu, sexuality a túžby [...] [, čím] dokážu preskúmať vplyv, čas, miesto za hranicami vlastného predmetu sexu a sexuality“.⁵² Spoločne dospievajú ku kvírovateľnosti práva novými, kritickými a narušujúcimi alebo popudlivými spôsobmi. Slovom, dokazujú, že *queer* teórie sú uplatniteľné pre oblasť práva a vedú k im vlastným a patričným zisteniam. Právo sa tak stáva predmetom *queer* teórie práva, ktorej metódy a metodológia skutočne fungujú. Prečo fungujú? Pretože dokážu priniesť konkrétne zistenia o styku *queer* identity/identít s právom. Ich závery sú, vlastne, autentickými a nesprostredkovanými závermi v podobe *queer* právnej skúsenosti.

V poslednom čase sa v *queer* teóriách práva objavuje aj metóda *queer* čítania práva (*queer reading of law*). Pre *queer* čítanie práva platí – v rovnakej miere ako aj pre ostatné *queer* metódy –, že nemá, resp. a ani nemá mať presne určené pravidlá. Pritom ho možno orientačne vymedziť tým, že svedčí o existencii, perspektíve a životných skúsenostiach členov LGBTQIA+ komunity s právom. Pre *queer* čítanie práva tak platí, že ide o kritické uvažovanie o práve prostredníctvom skúsenosti *queer* ľudí – lesbičiek, gejev, bisexuálov, transrodových, intersexuálnych a ďalších ľudí, ktorých rodová identita nie je normovateľná a sexuálna preferencia sa nachádza mimo heterosexuálneho normatívneho rámca. Prostredníctvom neho vyjadruje, ako poznáva právo jednotlivec sám/sama/samo alebo v súvislosti so zvyškom LGBTQIA+ komunity. Môže byť premostením medzi identitou, ktorá

⁴⁷ Pozri RAMOS, M. M.: Feminist and Queer Legal Theories: Gender and Sexuality as Useful Categories for the Critique of Law. In: Rev. Direito e Práx, Rio de Janeiro, Vol.12. No. 3, 2021. s. 1693.

⁴⁸ Pozri bližšie napr. OTTO, D.: “Taking a Break” from “Normal”: Thinking Queer in the Context of International Law. In: Proceedings of the Annual Meeting (American Society of International Law), Vol. 101, 2007. s. 119-122.

⁴⁹ Pozri NELSON, C. D.: Queer Thinking about Language Learning: Current Research and Future Directions [online]. In: HALL, K. – BARRETT, R.: (eds.) The Oxford Handbook of Language and sexuality, 2020 [cit. 2021-10-21]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190212926.013.34/>.

⁵⁰ COSSMAN, B.: Queering Queer Legal Studies: An Unreconstructed Ode to Eve Sedgwick (and Others), s. 37 a nasl.

⁵¹ Tamže, s. 33.

⁵² Tamže, s. 37.

sa chce prejavíť vo vzťahu k právnemu prostrediu, alebo aj premostením medzi identitou, komunitou a spoločensky aktuálnou podobou platného práva.

Paradoxom a zároveň samozrejším predpokladom každého prejavu *queer* čítania práva je nonnormatívny prístup k normativite ukotvenej v konkrétnej právnej úprave, dotknutom právnom poriadku či doterajšej metóde a metodológii právnej vedy. Nonnormativitu *queer* čítania práva odôvodňuje skutočnosť, že v jej prípade ide o dekonštruktivistické čítanie textov právnych predpisov, súdnych rozhodnutí a doteraz platných teoretických poznatkov a záverov právnej vedy. *Queer* čítanie práva je umožňované, a teda sprevádzané procesom *queer* uvažovania (*queer thinking*, event. *thinking queer*) o práve. *Queer* čítanie práva sa preto odohráva na pozadí vedomia diverzity a fluidnosti.

Je pozíciou z okraja, tzn. je pohľadom toho, kto sa sám/sama/samo, prípadne spoločne s ostatnými nachádza mimo práva a predsa na neho právo pôsobí. Je tým, čo sa označuje ako „pohľad z okraja“ („*views from margin*“). Ide o tak pohľad z okraja, ktorý stojí na uvedomení si márnej neexistencii vlastného právneho sebavyjadrenia, a to napriek tomu, že právo pôsobí na život a osud poznávajúceho subjektu. *Queer* čítanie práva sa tým stáva nevyhnutným predpokladom utvárania právneho vedomia príslušníkov LGBTQIA+ komunity ako individuálneho a skupinového právneho vedomia.⁵³ Jeho počiatkom sú tak kritické úvahy o aktuálnych podobách práva, politiky a spoločnosti, zatiaľ čo cieľom je priniesť výpovede o nevyhnutnosti transformácie spoločenského vedomia, ktorého súčasťou je aj právne vedomie. Slovom, zámerom *queer* čítania práva je „kvírovať právo“ („*queering the law*“), a to takým spôsobom, aby bola zrejmá všade sa vyskytujúca diverzita, t.j. aby sa okraj priblížil centru, resp. aby sa stal jeho inherentnou súčasťou.

V. ZÁVER

Zhrnutím možno dodať, že hlavný význam *queer* teórie práva spočíva v pluralitnom prístupe k sexuálnym menšinám a v spôsobe ich života. Praktickým opodstatnením *queer* teórie práva je objavovanie oslobodzovacieho potenciálu, ktorý zamedzuje asimilačným a diskriminačným tendenciám v práve a prostredníctvom práva.⁵⁴ *Queer* teória práva je o problematizovaní sexuality a rodovej identity v práve a prostredníctvom práva, ktoré nám vyjavuje diverzitu a fluidnosť.

Hoci zahraničná *queer* teória práva je stále v procese svojho konštituovania, nemusí to byť nevyhnutne prekážkou pre to, aby sme sa nemohli zamýšľať nad jej vznikom a smerovaním aj v prostredí slovenskej právnej vedy. Možno ísť však aj ďalej a pýtať sa: Prečo má byť *queer* teória práva súčasťou slovenskej právnej vedy? Svoju odpoveď by som rád štruktúrne usporiadal do niekoľkých bodov, ktoré by som predstavil nasledovne:

- ***Queer teória práva bude znamenať obohatenie slovenskej právnej vedy.*** Vzaté do dôsledkov, bude *queer* teória práva predstavovať metodické, metodologické, hodnotové, ideové a kultúrne obohatenie slovenskej právnej vedy. Slovenský variant *queer* teórie práva tak bude dopĺňať právnu vedu o čiastkovú a špecifickú perspektívu *queer* ľudí. Doterajší právny diskurz sa tým obohatí o diskurz, ktorý zodpovedá autentickej *queer* (existenciálnej a teoretickej) skúsenosti.
- ***Queer teória práva poskytne možnosti reprezentácie právnym vedcom/právnym vedkyňam/právnemu vedectvu, ktorí/ktoré sa s ňou chcú identifikovať, a teda podieľať na jej rozvoji.*** Spoločne tak budú s ostatnými právnymi vedcami/vedkyňami a právnym vedectvom rozvíjať slovenskú právnu vedu, čím sa posilní pluralita v jej vnútri. *Queer* teória práva vytvorí prostredie vo svojom vnútri, ale aj mimo neho pre diskusie a schopnosť

⁵³ Pozri HULL, K. E.: Legal Consciousness in Marginalized Groups: The Case of LGBT People. In: Law & Social Inquiry, Vol. 41, Iss. 3, 551-572.

⁵⁴ VALDES, F.: Queering Sexual Orientation: A Call for Theory as Praxis, s. 94.

prinášať lepšie poznatky tak, aby sa nikto necítil ako umlčovaný/-á/-é alebo ignorovaný/-á/-é. Predstaví poznanie o práve, ktoré umožní vidieť a pochopiť ako právo ovplyvňuje životy LGBTQIA+ ľudí, t. j. aké sú ich skúsenosti s právom a aké sú možnosti práva podporiť, aby mohli viesť dôstojný život v patričných inštitucionálnych rámcoch spoločnosti.

- **Queer teória práva znamená individuálnu realizáciu vedeckého potenciálu konkrétnych členov/členiek a konkrétneho členstva vedeckej obce.** Pôjde o vedcov/vedkyne/vedectvo, ktorí/ktoré sa pozerajú na jednotlivé problémy inkluzívnu prizmu zahrnutia diverzity do rámca súčasného nastavenia právnej vedy. V nadväznosti na to platí, že zahrnutie kvírstva bude limitom moci normativity v prospech diverzity. Kvírstvo ako stav mysle sa tým stane vyvažujúcim princípom s cieľom žiadúceho pôsobenia normativity. Týmto spôsobom posilní právo a právne myslenie svoje možnosti smerom k väčšej legitimitate.
- **Queer teória práva dokáže priniesť konkrétne výsledky.** Legislatíva a právnoaplikačná prax štátnych orgánov môže byť podrobovaná kritickým *queer* úvahám o práve a môže byť vystavená *queer* čítaniu. Tým nám umožní všetkým lepšie poznať, aký dopad má právny poriadok Slovenskej republiky na LGBTQIA+ komunitu. Kritické úvahy budú v tomto smere vyvažované všeobecne prístupným a zdôvodneným poznaním konkrétnych návrhov na transformáciu práva. *Queer* teória práva okrem iného, pomôže rozvoju inkluzívneho a citlivého jazyka, čím umožní vytvárať novú, lepšiu podobu právneho jazyka. Inkluzívny a citlivý jazyk je dôležitým podnetom (z radu ostatných faktorov), ktorý podnieti rozvoj inkluzívneho (tolerantného) charakteru právnej vedy. Tým, že sa *queer* teória (práva) podujíma na reflektovaní doteraz nepoznanej epistemologickej skúsenosti, nás privádza pred postmoderné poznanie, že jazyk nie je len pasívnym faktorom, ktorý odráža skutočnosť, ale navyše, že samotný jazyk sa výrazným spôsobom aktívne podieľa na utváraní skutočností.

Predovšetkým a najmä, by som k týmto bodom chcel doplniť, že *queer* teória práva – tak ako všetko ostatné, čo je *queer* – nepredstavuje žiadnu hrozbu pre nikoho a pre nič. Nenaruša právny diskurz, ale robí ho ohľaduplnejším k životom marginalizovaných menšín. Nedestabilizuje právny poriadok, len upozorňuje na nebezpečenstvá totalitnej normalizácie. Teda *queer* teória práva je výrazom odhodlania pre vytváranie otvorenejšieho, tolerantnejšieho a bezpečnejšieho prostredia. Slovom, *queer* teória práva dokáže prispieť k utváraniu lepšej podoby práva.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

Queer, queer teória práva, kvírovanie práva, diverzita, LGBTQIA+

KEY WORDS

Queer, queer legal theory, queering the law, diversity, LGBTQIA+

POUŽITÁ LITERATÚRA

1. ATKINS, D.: (eds.) Looking Queer: Body Image and Identity in Lesbian, Bisexual, Gay, and Transgender Communities. London – New York: The Haworth Press, 1998. 467 s. ISBN 0-7890-0463-1.
2. CASE, S.-E.: Tracking the Vampire. In: differences, Vol. 3, Iss. 2, 1991. s. 1-20.
3. COOMBS, M.: Outsider Scholarship: The Law Review Stories. In: University of Colorado Law Review, Vol. 63, No. 3, 1992. s. 683-716. DOI: 10.1215/10407391-3-2-1.
4. COSSMAN, B.: Queering Queer Legal Studies: An Unreconstructed Ode to Eve Sedgwick (and Others). In: Critical Analysis of Law, Vol. 6, No. 1, 2019. s. 23-38.

5. DUONG, K. What Does Queer Theory Teach Us about Intersectionality? In *Politics & Gender*, Vol. 8, Iss. 3, 2012. s. 370-386. DOI: 10.1017/s1743923x12000360
6. ELROD, J. – ORTIZ, V.: Construction Project: Color Me Queer + Color Me Family = Camilo's Story. In: HARRIS, A. P. - MCCRYSTAL CULP, J. – VALDES, F.: (eds.) *Crossroads, Directions, and A New Critical Race Theory*. Philadelphia : Temple University Press, 2002. s. 258-273.
7. FINEMAN, M. A.: Introduction: Feminist and Queer Legal Theory [online]. *Public Law & Legal Theory Research Paper Series Research Paper No. 09-76*, 2009, 8 s. [cit. 2022-12-01]. Dostupné na: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1516647/.
8. GARCÍA LÓPEZ, D. J.: ¿Teoría jurídica queer? Materiales para una lectura queer del derecho. In: *Anuario de Filosofía del Derecho*, Vol. 32, 2016. s. 323-348.
9. GAUNTLETT, D.: *Media, Gender and Identity: An Introduction*. 2nd edition. London, UK – New York, USA: Routledge, 2008. 317 s. ISBN 978-0-415-39661-5.
10. GERBER, P.: (ed.) *Worldwide Perspectives on Lesbians, Gays, and Bisexuals: 3 Volumes*. ABC-CLIO, 2021. 1533 s. ISBN 9781440842276.
11. HALLEY, J.: Paranoia, Feminism, Law. In: ANKER, E. S. – MEYLER, B.: (eds.). *New Directions in Law and Literature*. New York: Oxford University Press, 2017, s. 123-143. DOI: 10.1093/acprof:oso/9780190456368.003.0008.
12. HALLEY, J.: Sexuality Harassment. In: BROWN, W. – HALLEY, J.: (eds.) *Left Legalism/Left Critique*. Durham – London: Duke University Press, 2002. s. 80-104. DOI: 10.2307/j.ctv11hpn4c.6.
13. HALLEY, J. – PARKER, A.: (eds.) *After Sex? On Writing since Queer Theory*. Durham, NC: Duke University Press, 2011. 323 s. ISBN 978-0-8223-4909-9.
14. HART, H. L. A.: *Právo, sloboda a morálka*. Bratislava: Kalligram, 2003. 112 s. ISBN 807149-596-4.
15. HULL, K. E.: Legal Consciousness in Marginalized Groups: The Case of LGBT People. In: *Law & Social Inquiry*, Vol. 41, Iss. 3, 551-572. DOI: 10.1111/lsi.12190.
16. KEPROS, L. R.: Queer Theory: Weed or Seed in the Garden of Legal Theory? In *Law & Sexuality*, Vol. 9, 1999-2000. s. 279-310.
17. LECKEY, R. – BROOKS, K.: (eds.) *Queer Theory: Law, Culture, Empire*. New York: Routledge, 2010. 217 s. ISBN 978-0-415-57228-6.
18. MATSUDA, M. J.: Public Response to Racist Speech: Considering the Victim's Story. In: *Michigan Law Review*, Vol. 87, No. 8, 1989. s. 2320-2381.
19. MORAN, L. J.: *Homosexual(ity) of Law*. London – New York : Routledge, 1996. 248 s. ISBN 0-415-07953-5. DOI: 10.4324/9780203410196.
20. NELSON, C. D.: Queer Thinking about Language Learning: Current Research and Future Directions [online]. In: HALL, K. – BARRETT, R.: (eds.) *The Oxford Handbook of Language and sexuality*, 2020 [cit. 2021-10-21]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190212926.013.34/>. DOI: 10.1093/oxfordhb/9780190212926.013.34.
21. OTTO, D.: “Taking a Break” from “Normal”: Thinking Queer in the Context of International Law. In: *Proceedings of the Annual Meeting (American Society of International Law)*, Vol. 101, 2007. s. 119-122. DOI: 10.1017/s0272503700025374.
22. PICKETT, B. L.: Natural Law and the Regulation of Sexuality: A Critique. In: *Richmond Journal of Law and the Public Interest*, Vol. 8, Iss. 1, 2004. s. 39-54.
23. RAMOS, M. M.: Feminist and Queer Legal Theories: Gender and Sexuality as Useful Categories for the Critique of Law. In: *Rev. Direito e Práx.* Rio de Janeiro, Vol.12. No. 3, 2021. s. 1679-1710. DOI: 10.1590/2179-8966/2020/50776.

24. ROBSON, R.: Lesbian (Out)Law: Survival Under the Rule of Law. New York : Firebrand Books, 1992. 187 s. ISBN 1-56341-012-5.
25. ROMERO, A. P.: Methodological Descriptions: “Feminist” and “Queer” Legal Theories. In: ALBERTSON FINEMAN, M. – JACKSON, J. E. – ROMERO, A. P.: (eds.) Feminist and Queer Legal Theory: Intimate Encounters, Uncomfortable Conversations. Burlington, USA – Farnham, UK : Ashgate, 2009. s. 179-198.
26. RUBIN, E. L.: On Beyond Truth: A Theory for Evaluating Legal Scholarship. In: California Law Review, Vol. 80, No. 4, 1992. s. 889-963. DOI: doi.org/10.2307/3480700.
27. RUBIN, G.: Thinking Sex: Notes for a Radical Theory of the Politics of Sexuality. In: AGGLETON, P. – PARKER, R.: (eds.) Culture, Society and Sexuality: A Reader. 2nd edition. Abingdon – New York: Routledge. s. 150-188. DOI: 10.4324/9780203966105-21.
28. STYCHIN, C. F.: Law’s Desire: Sexuality and the Limits of Justice. New York, NY: Routledge, 1995. 186 s. ISBN 0-415-11127-7.
29. ŠOLTYS, D.: Súčasný podoby právnej filozofie. Súčasný podoby právnej filozofie: postmoderna, právo a literatúra, právo a ekonómia, kritika liberálneho legalizmu, patriarchátu, rasizmu a heterosexizmu v práve. Vysokoškolská učebnica. Praha: Leges, 2022. 326 s. ISBN 978-80-7502-649-1.
30. THOMAS, K.: Practicing Queer Legal Theory Critically. In: Critical Analysis of Law, Vol. 6, Iss. 1, 1999. s. 8– 23.
31. THOMAS, Q. J.: Constructing Queer Theory in Political Science and Public Law: Sexual Citizenship, Outspeech, and Queer Narrative. In: New Political Science, Vol. 39, No. 4, 2017. s. 568-587. DOI: 10.1080/07393148.2017.1379756.
32. VALDES, F.: Afterword & Prologue: Queer Legal Theory (Queers, Sissies, Dykes, Tomboys: Deconstructing the Conflation of “Sex”, “Gender,” and “Sexual Orientation” in Euro-American Law and Society). In: California Law Review. 1995, Vol. 83, Iss. 1, s. 344-377. DOI: 10.2307/3480882.
33. VALDES, F.: Outsider Scholars, Legal Theory & Outcrit Perspectivity: Postsubordination Vision as Jurisprudential Method. In: The DePaul Law Review: Symposium - Bridging Divides: A Challenge to Unify Anti-Subordination Theories, Vol. 49, Iss. 3, 2000. s. 831-846.
34. VALDES, F.: Queer Margins, Queer Ethics: A Call to Account for Race and Ethnicity in the Law, Theory, and Politics of “Sexual Orientation”. In: Hastings Law Journal, Vol. 48, Iss. 6, 1997. s. 1293-1341.
35. VALDES, F.: Queering Sexual Orientation: A Call for Theory and Praxis. In: ALBERTSON FINEMAN, M. – JACKSON, J. E. – ROMERO, A. P.: (eds.). Feminist and Queer Legal Theory: Intimate Encounters, Uncomfortable Conversations. Burlington, USA – Farnham, UK: Ashgate, 2009, s. 91-111. DOI: 10.4324/9781315582207-10.

KONTAKTNÉ ÚDAJE AUTORA:**JUDr. Dominik Šoltys, PhD.**

Odborný asistent

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

Právnická fakulta, Ústav teórie práva Gustava Radbrucha

Kováčska 26, 040 75 Košice

Telefón: + 421 55 234 4126

E-mail: dominik.soltys@upjs.sk